

Nieuwsbrief van de Stichting Waalres Erfgoed. Jaargang 18 nummer 2, juni 2018.

Website: www.waalreserfgoed.nl.

Redactie: Pia Wolters, Lay out: Ad van Lierop. Verschijnt vier maal per jaar.

Vervolg artikel over de openbare voorzieningen op de Markt van Waalre in de loop der tijden.

Door Jan Jansen en Walter Louwers.

E. De natuurstenen dorpspomp en de twee daarna opgerichte gemetselde pompen.

Omstreeks 1850 zijn er in veel stadjes en dorpen dorpspompen aangebracht. Aan de buitenzijde waren die pompen dikwijls bekleed met hardstenen (arduinen) platen en een hardstenen afdekking. Die onderdelen waren bij de hardsteengroeven van België in allerlei vormen en maten te bestellen. Wanneer een stadje iets bijzonders wilde hebben werd zo'n pomp-omhulsel ook nog van fraai hakwerk voorzien. Herman van Hooff meldt in zijn beschrijving van Waalre tussen 1780-1790 dat de aanwonenden weinig gebruik maakten van de dorpspomp. Het waren volgens hem meestal alleen maar kinderen die er water uitpompten.

De in of omstreeks 1854 in Waalre opgerichte natuurstenen pomp werd door de gemeenteraad van Waalre in 1852 al vooraf als een "kapitale pomp" betiteld. Zover we aan de

Een gedeelte van een overbelichte opname van de dorpspomp uit ca. 1900. de lantaarn boven op de pomp is nauwelijks zichtbaar.

Op deze foto uit 1910 zijn de natuurstenen dorpspomp met olielantaarn, de tweede muziek-kiosk en achter de muziekkiosk ook het vroegere gemeentehuisje te zien.

hand van enkele niet erg duidelijke foto's hebben kunnen vaststellen was hij echter van een strak en eenvoudig type. Boven op die pomp werd in 1893 een olielantaarn aangebracht. Dat betekende de eerste openbare verlichting van het dorp. Aan een zijde van die pomp is in 1909 ook nog de eerste en toen enige bus van het dorp aangebracht. In 1911, toen de Markt van haar eerste openbaar plantsoen werd voorzien, is deze natuurstenen pomp vervangen door een gemetseld exemplaar. Die is blijven staan tot ca. 1932. Toen werd op de Markt het eerste openbare waterleidingnet aangebracht en werd de pomp overbodig geacht.

Op initiatief van de Vereniging van de Jeugd is door vrijwilligers in 1975 een zorgvuldig gemaakte replica van die pomp opgericht. Bij bijzondere festiviteiten bestaat de mogelijkheid om uit deze pomp limonade te laten stromen in plaats van leidingwater.

F. De Lindebomen.

Waarschijnlijk is de Markt in Waalre in het verre verleden de vestigingsplaats geweest van meerdere boerenbedrijven. Over het algemeen werd zo'n plein met daar omheen de boerderijen voorheen beplant met inlandse eiken. Juist zoals ze nu nog aanwezig zijn in het beschermd dorpsgezicht Loon. Of dat heel lang geleden op de Markt van Waalre ook zo geweest is weten we (nog) niet.

Sinds mensenheugenis is de plaetse in Waalre omringd geweest met lindebomen. De kruinen van de bomen werden regelmatig heel hoog op gesnoeid. Dit was vroeger bij langs wegen staande bomen gebruikelijk. De vermoedelijk omstreeks het begin van de 19^e eeuw aangebrachte ca.50 lindebomen waren in het midden van de 20^e eeuw in slechte toestand geraakt. Meerdere daarvan waren in het hart rot en na elk storm verloren ze zware takken. Men vreesde dat er bomen om zouden gaan waaien. Er werd in het dorp vervolgens hef-

Bij deze uit 1989 daterende foto trekt het Willibrordusgilde en het Martinusgilde gezamenlijk op langs de in 1975 opgerichte replica van de dorpspomp uit 1911 - 1932

rende vormgeving van de verhardingen op de Markt. Daartoe zijn een aantal van de in 1971 aangebrachte en goed opgegroeide lindebomen aan de noordzijde van het plein toch weer verwijderd moeten worden.

G. De treurwilg.

Op de Markt heeft circa 70 jaar lang een fors opgegroeide treurwilg gestaan. En dat op een plaats waar men niet een treurwilg zou verwachten.

In 1974 viel een oorspronkelijke tussen de lindebomen staande kastanjeboom op het dak van het Koetshuis

In november 1986 heeft een doldrieste jongeman na cafébezoek in het nachtelijke donker met een motorzaag deze boom omgezaagd. De boom had 1 m boven de grond een diameter van 1 m doorsnee. De boomhoogte was circa 23 m boven maaiveld.

De treurwilg was in het begin van de 18e eeuw in Nederland voor het eerst als sierboom te zien. Hij werd vanwege zijn behoefte aan een natte en voedselrijke omgeving veelal aan de rand van vijvers of watergangen aangeplant. In Waalre stond de treurwilg op de plaats waar voorheen, tot 1852, de brandkuil gesitueerd was.

Het op baldadige wijze vellen van de treurwilg op de Markt heeft bij de Waalrese bevolking nogal wat beroering gewekt. Daarom is hij ter compensatie kort daarna op dezelfde plaats vervangen door een al groot zijnde beukenboom, die voorzien was van een flinke wortelkluit. Vermoedelijk dank zij de daar aanwezige waterbron heeft deze boom zich goed ontwikkeld.

H. De eerste groenvoorzieningen.

Het dorpje Waalre kende tot begin 20^e eeuw nauwelijks openbaar plantsoen of plantsoenstroken langs de openbare weg. Ook de burgers en boeren kende nauwelijks het begrip van "een voortuin".

Draagkrachtige personen zoals de gemeentesecretaris/ notaris/ burgemeester Simon de Vries die in het pand woonde waar nu de R.K.Kerk aan de Markt staat beschikte wel over een fraaie achtertuin met zelfs een grote vijver. Het zelfde was ook het geval bij de achtertuin van het pand waar nu de dubbele woning Markt 24/25 staat. Sigarenfabrikant J.W.Swane en later een zoon van hem: linnenfabrikant J.M. Swane, hebben daar ook eens voor een bijzonder mooie achtertuin gezorgd.

De plaetse was weliswaar een zo goed mogelijk vlak gemaakte en met gras begroeid plein, maar in 1911 werden er jonge plantsoenstruikjes aangeplant en werden de ruimten tussen de diverse rijsporen en voetpaden afgeschermd door middel van een eenvoudig en laag metalen hekje. De kosten van de aanleg zouden toen gedragen zijn door de meer draagkrachtige bewoners aan het plein.

Meerdere foto's illustreren dat het plantsoen goed is aangegroeid maar tevens dat het onderhoud van het gras

tig gediscussieerd over het kandelaber- of knotten van de bomen of wel een volledige vervanging door nieuwe lindebomen. In 1968 zijn 27 bomen uiteindelijk verwijderd. 3 bomen voor Huize de Brink zijn niet weggehaald maar geknot omdat de bewoner met succes beroep had gedaan op een nog geldend erfpootrecht. Ze zijn daar nu nog aanwezig, zij het in een minder fraaie toestand. In 1971 zijn vervolgens op de Markt nieuwe lindebomen aangebracht en die kregen een standplaats waar, zover bekend, nog geen linden gestaan hadden.

Een voor het koetshuis tussen de linden staande en gespaard gebleven grote paardenkastanjeboom is in 1974 na een storm op het dak van het koetshuis (Markt nr.2) gevallen.

Luchtfoto van de Markt uit 1973. Hierop zijn de in 1971 geplante jonge lindebomen te herkennen. De 3 oude lindes voor Huize de Brink zijn tot op heden gespaard gebleven.

De treurwilg in volle glorie op de markt in de zomer van 1958

Zicht op de Markt in 1925, gezien vanaf de R.K. Kerk. Tussen de plantsoenstruiken links en in het midden van de foto heeft de brandkuil gelegen. Het daar op de foto staande jonge boompje zou wel eens een jeugdfoto van de treurwilg kunnen zijn.

I. Het beeld van de thuiswever.

Dit in brons uitgevoerde beeld stamt uit 1973 toen de Linenweverij van Dijk en Zonen haar 125 jarige bestaan vierde en de Walra het 100 jarige. Het stelt een thuiswever voor die een thuis geweven "stuk" terug brengt naar de fabriek. Een "stuk" was een lange lap thuis geweven linnen van ongeveer 50 m lengte. Na aflevering bij de fabriek keerde de thuiswever met de benodigde inslaggers en kettingboom weer terug naar huis en herhaalde het proces zich weer. Het beeld "De Wever" is gemaakt door de in 1938 geboren kunstenaar Fons Bemelmans

Recente foto van het in 1973 aangebrachte bronzen beeld van de thuiswever.

J. Het Hl. Hartbeeld.

In de twintiger jaren van de 20^e eeuw verscheen in het zuiden van Nederland voor menige kerk een Hl. Hart beeld. Het nu nog steeds op de Markt van Waalre staande Hl. Hartbeeld is een van de vele beelden die gemaakt zijn in het toenmalige Eindhovense atelier van de beeldend kunstenaar Jan Kusters (1867-1942).

moeilijk uit te voeren moet zijn geweest. Blijkbaar mochten of konden de schaapskudden op de Markt niet meer hun werk doen. De plantsoen-aanplant is vermoedelijk bij het vervangen van de keibestrating in 1935 door een bredere klinker d.f. verharding met rabatstroken weer grotendeels verwijderd en toen kon het gras wel beter worden onderhouden.

8 jaar na de aanplant in 1911 blijken de plantsoenstruiken op deze foto van 1919 goed aangeslagen te zijn. Vooral bij het lage hekje is het gras blijkbaar moeilijk kort te houden geweest. Voor de 2e dorpspomp langs is het kerkpad van de Heikant naar het oude kerkje nog te zien.

Recente foto van het in 1921 uit kalksteen gehouwen Hl. Hartbeeld op sokkel zoals dat thans nog voor de R.K. kerk staat.

H. Het voormalige transformatorhuisje.

In het begin van de 20^e eeuw begonnen de eerste particuliere bedrijven die een stoom- of zuiggas- of dieselmachine aangeschaft hadden ook elektriciteit aan gemeentes te leveren. Die elektriciteit werd toegepast om de openbare verlichting uit te kunnen breiden en om afscheid te kunnen nemen van de olielantaarn. Zodoende brachten de dure machines ook buiten werktijd nog wat op en konden de openbare wegen in de buurt van die bedrijven van een openbare verlichting worden voorzien.

In 1914 werd de Provinciale Noord-Brabantse Electriciteitsmaatschappij PNEM opgericht. Deze firma is daarna gestart met de elektrificatie van geheel Noord-Brabant. Ten behoeve van het dorp Waalre werd daartoe omstreeks 1920 op een opvallende plaats van de Markt een transformatorgebouwtje opgericht. Vanaf toen kon de bebouwing van elektriciteit worden voorzien en kon ook het verbeteren van de openbare verlichting een vlucht gaan nemen. De gemeenteraad drong eind jaren '30 aan op een verplaatsing van de "verticale ontsiering van de Markt" zoals een raadslid het gebouwtje betitelde. De PNEM heeft daarop, mede vanwege de ingevallen W.O. II, niet direct gereageerd. Het duurde nog een tijd voordat het trafo-gebouwtje werd afgebroken en een ander bouwwerk in meer landelijke stijl werd opgericht aan de noordzijde van de toenmalige jongensschool aan de Hoogstraat.

De jongens die op school strafwerk hadden gekregen in de vorm van het zoveel maal schrijven van "Ik mag niet ... etc. etc." en dat thuis niet wilde laten merken, plachten dat strafwerk buiten schooltijd te schrijven op papier dat zij vasthielden tegen de vlakke stalen deuren van het trafohuisje.

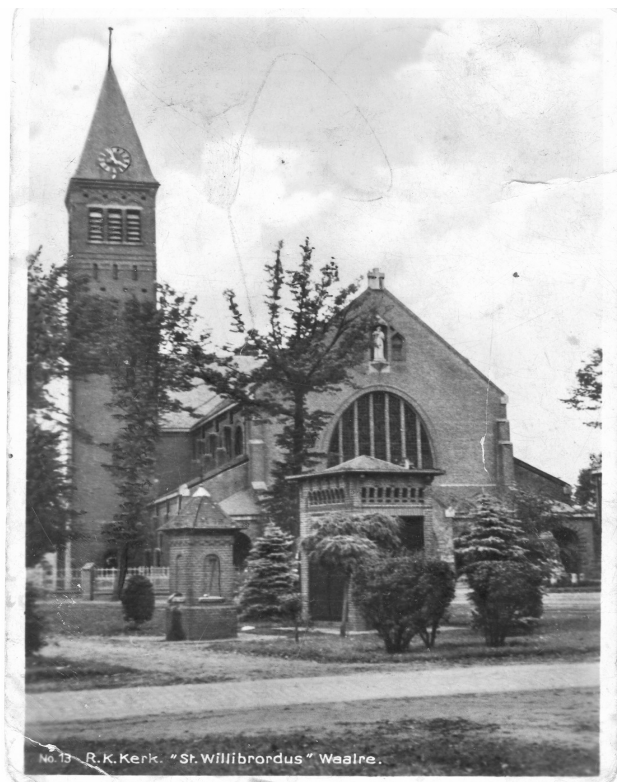

Foto uit 1932 met onder andere het vroegere (ca. 1920 - ca. 1946) transformatorhuisje op de Markt.

In Memoriam

Op 8 juni j.l. is onze medewerker van de fotogroep Rein Rumphorst overleden. Rein was als controleur in het foto-archief gedurende twee jaar werkzaam bij Waalres Erfgoed. Ondanks zijn hoge leeftijd van 92 jaar was hij nog tot vlak voor zijn overlijden actief. Wij wensen zijn familie vanaf deze plaats sterkte en moed toe om dit verlies te dragen en zullen Rein als een bijzondere, humorvolle persoon in gedachten houden.

**Waalres Erfgoed is gevestigd in het
Huis van Waalre**

Tel: (040) 2214989

Website: www.waalreserfgoed.nl

Bank: IBAN nr. NL96RAB00155799339

t.n.v. Stichting Waalres Erfgoed

**De heemkamer van Waalres Erfgoed is geopend
op maandag en woensdag van 9.00 tot 12.00 uur
en van 14.00 tot 17.00 uur.**

**Op donderdagmiddag zijn we aanwezig van
14.00 tot 17.00 uur.**

**U kunt ons vinden op de begane grond
in spreekkamer Blokven A.**

Presentatie boek over Het Huis van Waalre

Jan Nillisen hield een inleiding over het boek het Huis van Waalre

Op 9 juni werd tijdens het openingsweekend van Het Huis van Waalre voor een volle zaal met "Zij van Vruuger" het nieuwe boek van Waalres Erfgoed gepresenteerd en uitgereikt aan Burgemeester Jan Brenninkmeijer en aan Wethouder Alexander van Holstein.

Dit boek gaat over het gemeentehuis dat gebouwd werd in 1930 naar aanleiding van de samenvoeging van de gemeenten Aalst en Waalre.

Ook wordt de tijd erna nog belicht, zoals de brand en de nieuwbouw.

Het was een zeer geanimeerde bijeenkomst waar oude liedjes van "vruuger" werden gezongen begeleid door een gitaar en waar de Boerenbruiloft nog eens dunnetjes werd overgedaan, met boerendansen en met koffie en gebak, advocaat met slagroom en boerenjongens en een goed verzorgde lunch werd aangeboden.

Het boek is te koop voor € 7,- in de werkruimte van Waalres Erfgoed op maandag en woensdag van 9.00 – 12.00 uur en van 14.00 – 17.00 uur en op donderdagmiddag van 14.00 – 17.00 uur.

Een aandachtig gehoor van een zaal vol mensen van "Vruuger"

Lekker gebak speciaal voor deze dag gebakken

De schrijver van het boek Sjef van Dijk biedt het boek aan burgemeester Brenninkmeijer en aan wethouder Van Holstein aan

Nog enkele foto's van de presentatie van het boek over het Huis van Waalre.

Boerenbruidgasten dansen

Gitaar en zang bij de Boerenbruid

Jan Nillisen, 2^e van rechts, presenteert het nieuwe boek voor het publiek. Geheel rechts Hanneke van de Rijt, bestuurslid Waalres Erfgoed

Waalres Erfgoed is verhuisd

In april is Waalres Erfgoed verhuisd van het Klooster in Waalre naar Het Huis van Waalre.

Jan Middelink aan het werk in de Heemkamer in het Klooster

Er is veel werk verzet door relatief een kleine groep mensen, want door ziekte was niet iedereen beschikbaar. Wij beschikken nu een aantal uren per week over de zaal Blokven A, die meteen links van de toegangsdeur ligt.

Wij zijn aanwezig op maandag van 9.00 – 12.00 uur en van 14.00 -17.00 uur, op woensdag van 9.30 – 12.00 uur en van 14.00 -17.00 uur en op donderdag van 14.00 – 17.00 uur.

U bent tijdens deze uren altijd welkom om binnen te lopen en met medewerkers in gesprek te gaan of vragen te stellen.

De werkomgeving is mooi en alles uiteraard gloednieuw. Toch is het wel even wennen, want de werkmethode is geheel anders, maar dat is na een verhuizing meestal zo. Na een inwerkperiode zal Waalres Erfgoed zich daar helemaal ingebed voelen en is veel beter te bereiken voor bezoekers dan op de zolder van het Klooster het geval was.

De nieuwe "heemkamer".

*vlnr: Toon Verbeek, Jan Nillesen en Henriëtte Hendriks
aan het werk in zaal Blokven A.*